



Марина В'ячеславівна БОРИСЛАВСЬКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000,
civil@univer.km.ua

УДК 347.64

ФАКТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ: ЗНАЧЕННЯ, СУТЬ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Досліджено суть фактичного виховання у сімейному праві як юридичного вчинку (виду юридичного факту) та форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Акцентовано увагу на тому, що, не дивлячись на значну кількість форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснення фактичного виховання на сьогодні не виключено. Зроблено висновок про те, що правове регулювання фактичного виховання слід удосконалювати. Досліджені історичні корені фактичного виховання. Проаналізовані правові наслідки здійснення фактичного виховання щодо дитини, зокрема, з точки зору справедливості. Визначені та детально проаналізовані юридичні склади, які є підставою виникнення у вихованця (фактичного вихователя) права на одержання матеріальної допомоги від фактичного вихователя (вихованця). Встановлено ознаки фактичного виховання. Робиться висновок, що фактичні вихователі мають набагато менше прав та обов'язків порівняно з іншими особами, які виховують дитину (наприклад батьки, опікуни та інші).

Ключові слова: фактичне виховання, юридичний вчинок, форма влаштування, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, право на виховання, обов'язок з утримання.

На сьогодні держава приділяє багато уваги питанням влаштування та покращення життя дітей, які залишилися без батьківського піклування. Це є наслідком впливу відповідних міжнародних договорів (зокрема Конвенції про права дитини [1]) та запозичення практики і підходів зарубіжних країн у цьому напрямку. Зарубіжний досвід демонструє, що життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, може бути організовано максимально комфортно та сприятливо як для них самих, так і для суспільства в цілому.

Надзвичайно важливим та концептуальним кроком у цьому аспекті стало закріплення національним законодавством принципу пріоритетності сімейних форм влаштування. Розділ IV СК України передбачає які форми влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків: усиновлення, опіка та піклування, патронат, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу [2]. Про інші форми влаштування СК України не згадує, хоча й вони мають місце у реальному житті. Насамперед йдеться про влаштування дітей до різноманітних державних закладів: будинків дитини, дитячих будинків, шкіл-інтернатів, будинків інвалідів. Саме Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", окрім форм влаштування, передбачених СК України, називає "заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" (ст. 1) [3]. Ця форма влаштування не пов'язана з влаштуванням у сім'ю, тому логічно, що СК України її не передбачає. Вона застосовується при відсутності можливості обрати для дитини сімейну форму влаштування.

© Бориславська М. В., 2014



У житті зустрічається ще одна форма влаштування, яку можна віднести до “сімейної”, однак вона не передбачена жодним нормативним актом. Це — фактичне виховання.

Жодного комплексного дослідження фактичного виховання не проводилося ні радянськими, ні сучасними науковцями. Його лаконічний аналіз зазвичай дається у підручниках з сімейного права, окремих монографіях та дисертаційних дослідженнях з питань форм влаштування або юридичних фактів. Найбільше уваги характеристиці фактичного виховання або його окремих наслідків приділяється у роботах Л. В. Афанасьєвої [4, с. 119–128], Є. М. Ворожейкіна [5, с. 228–253], З. І. Вороніної [6], Г. К. Матвєєва [7]. У науковій та навчальній літературі спостерігається ставлення до фактичного виховання як форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування та як юридичного вчинку в сімейному праві.

Мета статті — на підставі проведеного аналізу законодавства та наукових досліджень з'ясувати суть та значення фактичного виховання у сімейному праві, необхідність існування такого явища, шляхи його удосконалення.

Як уже було зазначено, правове регулювання фактичного виховання не знаходить відображення у чинному сімейному законодавстві. Однак його відбиток простежується у відносинах, пов'язаних з аліментними зобов'язаннями [8, с. 10]. Тобто сімейне законодавство встановлює лише єдиний вид його наслідків — обов'язок із утримання.

Традиційно в юридичній літературі фактичним вихованням називаються відносини, за яких одна особа без оформлення опіки, піклування чи іншої форми влаштування добровільно бере на себе обов'язок з виховання (за КпПС УРСР — обов'язок з виховання та утримання [9]) чужої дитини. Відповідно особу, яка взяла дитину на виховання, називають фактичним вихователем, а таку дитину — вихованцем.

Взяття дитини на виховання є юридичним фактом, яке хоч і не спрямоване на набуття сімейних прав та обов'язків, але їх викликає. Відповідно більшість науковців справедливо, на нашу думку, сприймає фіктивне виховання як юридичний вчинок. Єдиним правовим наслідком здійснення фактичного виховання може бути (при наявності інших юридичних фактів, що утворюють фактичний склад) виникнення аліментних зобов'язань з утримання фактичних вихованців вихователями (ст. 269 СК України), і навпаки (ст. 271 СК України) [2].

Вжитий термін “фактичне виховання” є достатньо умовним. Так, виховання називається фактичним, оскільки не пов'язується з будь-яким юридичним оформленням. Також не вимагається будь-якого вольового акту з боку дітей, прийнятих на виховання. Сам по собі факт здійснення виховання є юридичним фактом. Саме з цієї обставини й пов'язується правовідношення [5, с. 228].

Ставлення науковців до фактичного виховання є неоднозначним. Зокрема В. О. Рясенцев пропонував надати фактичному вихователю права на виховання прийнятої у сім'ю дитини [10]. Це, зокрема, пов'язане з тим, що у правовій доктрині довгий час тривала дискусія щодо того, чи належить фактичним вихователям право на виховання чужої дитини, взятої ними на виховання. Зрештою, дискусія завершена тим, що ст. 261 СК України встановлює, що особа, яка взяла до своєї сім'ї дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, має права та обов'язки щодо її виховання та захисту, аналогічні тим, що мають опікуни, піклувальники, сестра, брат, мачуха, вітчим [2]. Г. К. Матвєєв виступав за відмову від самого інституту фактичного виховання чужих дітей [7; 11, с. 170]. Щодо цього слід зазначити, що, по-перше, фактичне виховання, найімовірніше, не варто сприймати у розумінні правового інституту. У цьому випадку неможливо говорити про наявність сукупності правових норм. По-друге, щодо відмови від фактичного виховання слід зазначити, що це саме той випадок, коли законодавство лише закріплює ті відносини, які виникають у суспільстві. Найімовірніше, у цьому розумінні фактичне виховання є не стільки явищем правовим, скільки соціальним. Забороняти його також сенсу немає, оскільки, за висловом Є. М. Ворожейкіна, воно має на меті компенсувати дітям відсутність у них батьків або відсутність за ними батьківського нагляду [5, с. 228].



Отже, із зазначеними пропозиціями науковців, звичайно, погодитись не можна. Необхідно не скасовувати фактичне виховання, а надати його правове обґрунтування та здійснити належне правове удосконалення. Звичайно, сучасне законодавство достатньо детально регулює порядок та наслідки виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, встановлює обов'язок будь-яких осіб, яким стало відомо про таких дітей, повідомити про них. Також чітко визначені повноваження органів опіки та піклування щодо надання таким дітям відповідного статуту (дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування) та обрання щодо них найоптимальнішої форми влаштування [12]. Проте навряд чи можна стверджувати, що виключені випадки, коли хтось із зазначеної категорії дітей залишився поза увагою компетентних органів та щодо нього здійснюється фактичне виховання. Тому ще раз слід підкреслити висновок, що регулювання правових наслідків фактичного виховання слід удосконалювати.

Згідно з СК України обов'язок виховувати та утримувати дитину покладений на її батьків (ст.ст. 150, 180) [2]. Ніхто не може бути зобов'язаний виховувати й утримувати чужу дитину. Проте неповнолітні діти можуть бути позбавлені батьківської турботи внаслідок різноманітних обставин: засудження батьків до позбавлення волі, їх тяжкої хвороби, смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, зрештою, ухилення батьків від виконання своїх батьківських обов'язків тощо. У цьому випадку дитина зазвичай позбавлена засобів існування. У випадку, якщо дитина протягом певного періоду виховується в осіб, які не обов'язково є її родичами, проте добровільно її виховують, а згодом відмовляються від її подальшого виховання, то за визначених обставин суд може зобов'язати цих осіб утримувати таку дитину [13, с. 282]. Це положення не є новим для вітчизняного права. Так, ще у ч. 4 ст. 47 Кодексу законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР 1926 р. було передбачено, що особи, які взяли до себе дітей на постійне виховання із утриманням, у разі відмови від виховання зобов'язані сплачувати аліменти неповнолітнім чи непрацездатним повнолітнім дітям [14].

У КпШС УРСР також існувала норма (ст. 95), яка передбачала, що особи, які постійно виховували дитину й утримували її як члена своєї сім'ї, надаючи їй систематичну матеріальну допомогу, також можуть бути зобов'язані до утримання такої дитини [9]. Як зазначає З. В. Ромовська, це законодавче формулювання, окрім зайвих слів, містило значну кількість неточностей [15, с. 287]. Так, не встановлено, протягом якого періоду треба було виховувати й утримувати дитину, щоб воно вважалось постійним. Не визначено однозначно, чи обов'язково, щоб дитина була взята у сім'ю, чи достатньо, щоб вона проживала окремо. “Покарання за добро”, — так, посилаючись на Г. К. Матвеева, називає ці відносини З. В. Ромовська [15, с. 287–288]. І це дійсно так: якщо стороння особа брала сироту до своєї сім'ї, певний час виховувала та утримувала її, вона ні за яких обставин вже не могла відмовитися від цієї дитини. У результаті цього дитина одержувала не лише самостійне право на житло та гарантоване отримання аліментів до повноліття, а також визнавалася спадкоємцем як утриманець померлого. Зазначені законодавчі норми робили прийняття до сім'ї чужої дитини небезпечним для родичів та членів сім'ї того, хто взяв її до себе, зокрема дружини, дітей, батьків [15, с. 287].

У чинному СК України є схожа за змістом ст. 269, яка передбачає, що особи, у сім'ї яких виховувалася дитина, зобов'язані надавати їй матеріальну допомогу, якщо у дитини немає батьків, баби, діда, повнолітніх братів та сестер, та за умови, що ці особи можуть надавати матеріальну допомогу [2]. Обов'язок з утримання не може бути покладено на осіб, що виховують дітей як опікуни (піклувальники). Для застосування ст. 269 СК України не має жодного значення, ким саме є фактичний вихователь — родич або особа, що є батьком дитини, але у встановленому порядку батьком не визнана, чи зовсім стороння особа.

Аліментний обов'язок фактичного вихователя стосовно свого вихованця виникає лише у разі, якщо вихователь, що бере дитину до своєї сім'ї на постійне виховання і утримання, в подальшому відмовляється від здійснення цього обов'язку, хоча дитина й



продовжує потребувати матеріальної допомоги, яку не може отримати від своїх родичів – батьків, баби, діда, повнолітніх сестер і братів, у зв'язку з тим, що їх немає, а фактичний вихователь має можливість надавати таку матеріальну допомогу [16, с. 399].

Таким чином, право на отримання матеріальної допомоги від фактичного вихователя у фактичного вихованця виникає за наявності таких обставин:

а) вихователь протягом певного часу виховував дитину як члена своєї сім'ї, отже, вони разом проживали та були об'єднані спільним побутом;

б) у дитини відсутні родичі, які згідно з законом зобов'язані її утримувати (батьки, сестри, брати, баба, дід);

в) вихователь має можливість надавати матеріальну допомогу.

Визначені умови утворюють фактичний (юридичний) склад, необхідний для виникнення у фактичного вихованця суб'єктивного права на одержання матеріальної допомоги від фактичного вихователя. А основним юридичним фактом, який зумовлює формування цього складу, є факт прийняття дитини на фактичне виховання без її усиновлення або без встановлення над нею опіки, піклування чи іншої форми влаштування. Зупинимось на цих особливостях більш детально.

По-перше, у кожній конкретній ситуації суд з урахуванням періоду проживання дитини у сім'ї, обставин, які цьому передували, намірів самого вихователя визначає, чи справді вихованець виховувався як член сім'ї та чи дійсно вихователь мав серйозні наміри взяти дитину до себе у сім'ю. Якщо дитина, наприклад, перебувала на вихованні протягом місяця у далекого родича у зв'язку з перебуванням батьків у лікарні, чи у закордонному відрядженні, чи були відсутні за характером роботи, то навряд чи є підстави говорити у цьому випадку про наявність відносин фактичного виховання та про виховання дитини як члена сім'ї [13, с. 284]. Водночас якщо дитина перебувала на вихованні та утриманні незначний період часу, але буде встановлено, що фактичний вихователь брав її із наміром постійно виховувати й утримувати, на дитину повинні стягуватися аліменти з такого фактичного вихователя [17, с. 54].

Зі змісту ст. 269 СК України чітко видно, що ця норма стосується тієї дитини, яка виховувалася у сім'ї “фактичного вихователя”, тобто жила у цій сім'ї [15, с. 287]. При цьому слід враховувати, що сам по собі факт проживання дитини з відповідачем ще не може бути підставою для задоволення позову. Це лише один із доказів, який підтверджує позовні вимоги у тих ситуаціях, коли із аналізу відносин, що мали місце у сім'ї, можна зробити висновок, що конкретна особа взяла на себе обов'язок утримувати і виховувати дитину постійно. Тобто період часу, протягом якого дитина перебувала на вихованні й утриманні, має враховуватись як одна із обставин, які свідчать про дійсні наміри фактичного вихователя [16, с. 400].

При розв'язанні спору суттєве значення буде мати з'ясування обставини, чи дитина була взята у сім'ю лише тимчасово (наприклад, до її влаштування до дитячого будинку, до її усиновлення) або ж безстроково. Такий спосіб законодавчого вирішення проблеми бачиться справедливим, робить прийняття чужої дитини до своєї сім'ї менш “небезпечним”. Хоча елемент “покарання за добро” залишився, проте його міра значно зменшилася [15, с. 287].

По-друге, обов'язки щодо сплати аліментів на дитину фактичними вихователями виникають лише за умови, якщо у дитини немає батьків, та інших осіб, які за законом зобов'язані її утримувати. Тобто ці особи можуть бути невідомими, померлими або у передбаченому порядку оголошені померлими чи визнані безвісно відсутніми [13, с. 284]. Причому слід визнати правильною позицію, що цей факт повинен існувати не на момент взяття вихователем дитини до своєї сім'ї, а на момент звернення до суду із позовною заявою про стягнення аліментів на її утримання [13, с. 284].

Аліментний обов'язок фактичного вихователя, безспірно, є третьочерговим обов'язком: він виникає лише за умови, що немає тих, хто зобов'язаний утримувати дитину у першу і другу чергу і не залежить від стану здоров'я і матеріального становища ззначених осіб. Тому у випадку, коли дитина має лише батька, який визнаний



недідздатним, або лише бабусю, яка не має можливості утримувати онука, у “фактичного вихователя” юридичний обов’язок з його утримання ні за яких обставин виникнути не може. Але якщо після смерті батьків сусіди взяли дитину до своєї сім’ї, без її усиновлення, проте на правах члена сім’ї, вони не зможуть у подальшому відмовитися від обов’язку щодо її утримання. Таким чином, обов’язок з утримання такої дитини виникає не внаслідок “постійного” виховання й утримання, а у зв’язку з фактом прийняття до сім’ї дитини як її нового члена [15, с. 287].

По-третє, обов’язок фактичного вихователя виховувати дитину безпосередньо пов’язаний з рівнем його матеріальної забезпеченості [15, с. 287–288]. Зазначимо, що СК РФ не передбачає обов’язку фактичних вихователів, які виховували та утримували неповнолітніх вихованців, сплачувати аліменти у примусовому порядку [18]. Таку позицію слід визнати більш продуманою. Недопустимо, коли закон обертає гуманні, певною мірою альтруїстичні вчинки особи проти неї самої. Якщо особа з моральних міркувань вирішила допомогти чужій дитині (надала їй харчування, одяг, місце для проживання), її не повинно лякати, що законодавець надалі примусить її піклуватися про таку дитину до досягнення дитиною повноліття [13, с. 284]. Якщо до стягнення аліментів фактичний вихователь турбувався про дитину, то згодом, вже будучи аліментозобов’язаним, а не в силу внутрішніх переконань, навряд чи зможе до неї ставитися так само. З дією ст. 269, 271 СК України турбота про чужу дитину спирається на юридичні, а не на моральні засади, які залежать від волевиявлення фактичного вихователя. Приєднуємося до позиції авторів (Ю. О. Заїка, З. І. Вороніна), що положення ст. 269 СК України слід скасувати [6, с. 111; 13, с. 284], оскільки, як справедливо зазначає З. І. Вороніна, при небажанні у подальшому виховувати та утримувати чужу дитину ніхто не вправі зобов’язати колишнього фактичного вихователя до цього [6, с. 111].

Таким чином, ознаками фактичного виховання можна назвати такі: відносини не пов’язані із родством суб’єктів; виникають із моменту прийняття дитини у сім’ю, а не з моменту юридичного оформлення.

Необхідно зазначити, що фактичні вихователі не володіють жодними правами, окрім права на аліментування їх повнолітніми колишніми вихованцями. Фактичні вихователі не можуть захистити права своїх неповнолітніх вихованців, представляти їхні інтереси у суді та в інших установах, не вправі давати дозвіл на вчинення правочинів щодо розпорядження майном вихованців, вимагати повернення вихованців від будь-яких осіб тощо. Не несе вихователь і обов’язків, окрім аліментних. Якщо при виборі опікуна (піклувальника) приймаються до уваги його особисті якості, здатність до виконання обов’язків опікуна чи піклувальника, відносини, що склалися між ним та особою, яка потребує опіки чи піклування, а також, якщо це можливо, бажання підопічного (ч. 4 ст. 63 ЦК України) [19], то фактичним вихователем може виявитися випадкова людина, іноді з не зовсім бездоганною поведінкою [6, с. 100–103]. Усе це свідчить не на користь такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно є потреба у покращенні діяльності органів опіки та піклування щодо вишукування можливостей щодо влаштування зазначених дітей до тих сімейних форм влаштування, які достатньо врегульовані законом.

Отже, чинне сімейне законодавство передбачає взаємні права та обов’язки фактичних вихователів та вихованців. Якщо дитина до досягнення повноліття проживала із родичами або іншими особами однією сім’єю, вона зобов’язана утримувати непрацездатних родичів та інших осіб, з якими проживала не менш як п’ять років, за умови, що вона може надавати матеріальну допомогу. Цей обов’язок виникає, якщо в особи, яка потребує цієї допомоги, немає дружини, чоловіка, повнолітніх дочки, сина, сестер, братів або вони з поважних причин не можуть надавати їм матеріального утримання (ст. 271 СК України) [2]. Отже, підставою виникнення аліментних зобов’язань у такому випадку є не наявність родинних зв’язків чи свояцтва, а юридичний факт — проживання дитини з такими особами однією сім’єю.



Для задоволення позову про стягнення аліментів суд повинен встановити такі факти:

- а) позивач є непрацевдатною особою;
- б) у позивача немає осіб, які за законом зобов'язані або можуть його утримувати;
- в) відповідач проживав з позивачем однією сім'єю;
- г) відповідач проживав однією сім'єю з позивачем до свого повноліття;
- д) спільне проживання (як членів однієї сім'ї) відповідача та позивача тривало не менше п'яти років;
- е) відповідач за своїм матеріальним становищем може надавати таку допомогу [13, с. 285].

Згідно зі ст. 96 СК РФ на колишніх вихованців може бути покладений зазначений обов'язок незалежно від того, чи володіють вони достатніми коштами для сплати аліментів [18]. А. В. Маркосян, зокрема, це пояснює тим, що між фактичними вихователями та вихованцями зазвичай складаються відносини, близькі до тих, що існують між батьками та дітьми: фактичні вихованці стають членами сім'ї фактичних вихователів, і останні надають їм утримання незалежно від наявності у них необхідних засобів. У зв'язку із цим, фактичні вихованці зобов'язані надавати утримання особам, що матеріально підтримували їх у дитинстві, також незалежно від рівня своєї забезпеченості.

Виникає питання, чи не вважається прийняття дитини на фактичне виховання, утримання одностороннім правочином? На наш погляд, це не так, тому що вихователі не вчиняють ці дії спеціально для того, щоб потім виникли аліментні зобов'язання, окрім того, є необхідною низка інших фактів, виникнення яких у майбутньому неможливо передбачити (непрацевдатність, нужденність, відсутність можливості одержати утримання від своїх повнолітніх працевдатних дітей, дружини та чоловіка або колишньої дружини або чоловіка) [8, с. 111].

Достатньо часто трапляються ситуації, що вихователь дитини згодом призначається її опікуном, оскільки, не маючи такого статусу, він не міг би отримувати пенсію дитини, або звернутися з позовом про захист прав дитини. Ця обставина не впливає на виникнення у цього вихователя права на утримання від свого колишнього вихованця. Закон не встановлює обмеження щодо строку існування обов'язку з утримання свого вихователя. За наявності всіх необхідних для цього умов він може тривати пожиттєво [15, с. 289].

Право на стягнення аліментів (відповідно до ст. 269, 271 СК України) у судовому порядку зберігається за вихованцями та фактичними вихователями протягом усього часу, поки існує це право, без врахування того, скільки часу пройшло із моменту його виникнення. Наприклад, право неповнолітньої особи на аліменти існує до досягнення нею повноліття, тому законні представники дитини у будь-який час протягом цього строку можуть звернутися до зобов'язаної особи з позовом про стягнення аліментів. Разом з тим аліменти присуджуються лише з моменту звернення до суду. Ця норма викликана тим, що сплата аліментів за минулий час суттєво впливає на майновий стан платника. Якщо ж зацікавлена особа (або її представник) своєчасно не звернулася з позовною заявою про стягнення аліментів, то цілком справедливим буде відповідні негативні наслідки покласти на неї [13, с. 285].

На основі проведеного дослідження зроблені такі висновки. Фактичне виховання слід розуміти у таких значеннях: як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (правове регулювання у цьому сенсі відсутнє взагалі); як юридичний вчинок сімейного права, який характеризується тривалістю, системністю. Отже, корисно та необхідно закріпити у певних межах на рівні законодавства положення про фактичне виховання, насамперед, про його наслідки. Позитивним є легальне визнання за фактичними вихователями права на виховання. Слід удосконалити правове регулювання фактичного виховання шляхом скасування аліментного обов'язку колишніх фактичних вихователів щодо колишніх вихованців.



Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р., зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV [Текст] // ВВР. — 2005. — № 6. — Ст. 147.
4. Афанасьєва, Л. В. Аліментні правовідносини в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Афанасьєва Людмила Василівна. — Х., 2003. — 187 арк.
5. Ворожейкин, Е. М. Семейные правоотношения в СССР / Е. М. Ворожейкин. — М. : Юрид. лит., 1972. — 336 с.
6. Воронина, З. И. Правовые формы воспитания детей, оставшихся без попечения родителей [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Воронина Зульфия Исмаиловна. — Санкт-Петербург, 1993. — 234 л.
7. Матвеев, Г. К. Об институте фактического воспитания чужого ребенка [Текст] / Г. К. Матвеев // Правовые вопросы семьи и воспитания детей. — М., 1968. — С. 97–101.
8. Маркосян, А. В. Юридические факты в семейном праве Российской Федерации [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Маркосян Анаит Вячеславовна. — М., 2007. — 203 л.
9. Кодекс про шлюб та сім'ю України від 20.06.1969 р. № 2006-VII (офіційний текст станом на 15 вересня 1994 р.) [Текст] // Право України. — 1994. — № 7–8.
10. Рясенцев, В. А. Задачи совершенствования законодательства о браке и семье [Текст] / В. А. Рясенцев // Развитие законодательства о браке и семье. — М. : [Б. и.], 1978. — С. 36–39.
11. Матвеев, Г. К. Советское семейное право [Текст] / Г. К. Матвеев. — М. : Юридическая литература, 1985. — 208 с.
12. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [Текст] // ОВУ. — 2008. — № 76. — Ст. 2561.
13. Сімейне право України [Текст] : підручн. / за ред. В. С. Гопанчука. — К. : Істина, 2002. — 304 с.
14. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР від 31.05.1926 р. [Текст] // Часопис цивільстики. — 2006. — № 1. — С. 60–64; № 2. — С. 71–75; № 3. — С. 85–88.
15. Ромовська, З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар [Текст] / З. В. Ромовська. — [3-тє вид., перероб. і доп.]. — К. : Правова єдність, 2009. — 432 с.
16. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины [Текст] / под ред. Ю. С. Червоного. — К. : Истина, 2003. — 464 с.
17. Якименко, О. О. Підготовка аліментних справ до судового розгляду [Текст] / О. О. Якименко. — Вінниця : Континент-ПРИМ, 1999. — 136 с.
18. Семейный кодекс Российской Федерации от 29.12.1995 р. № 223-ФЗ [Электронный ресурс] Консультант Плюс. — URL : <http://www.consultant.ru/popular/family>.
19. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // ВВР. — 2003. — №№ 40–44. — Ст. 356.

Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 29 серпня 2014 року)

Надійшла до редакції 01.09.2014



Бориславская М. В. Фактическое воспитание в семейном праве: значение, сущность и правовые последствия

Исследована суть фактического воспитания в семейном праве в качестве юридического поступка (вида юридического факта) и формы устройства детей-сирот и детей, лишенных родительского попечительства. Акцентировано внимание на том, что, несмотря на значительное количество форм устройства детей-сирот и детей, лишенных родительского попечительства, осуществление фактического воспитания на сегодняшний день не исключено. Сделан вывод о том, что правовое регулирование фактического воспитания следует совершенствовать. Исследованы исторические корни фактического воспитания. Проанализированы правовые последствия осуществления фактического воспитания в отношении ребенка, в частности, с точки зрения справедливости. Определены и детально проанализированы юридические составы, которые являются основанием возникновения у воспитанника (фактического воспитателя) права на получение материальной помощи от фактического воспитателя (воспитанника). Установлены признаки фактического воспитания. Делается вывод, что фактические воспитатели имеют гораздо меньше прав и обязанностей по сравнению с другими лицами, которые воспитывают ребенка (например, родители, опекуны и другие).

Ключевые слова: фактическое воспитание, юридический поступок, форма устройства, дети-сироты и дети, лишенные родительского попечительства, право на воспитание, обязанность по содержанию.

Boryslavska, M. V. Actual Raising in Family Law: Meaning, Essence and Legal Consequences

Actual raising in family law as a legal act (type of legal fact) and forms of care for orphans and children deprived of parental care are studied. The attention is focused on the fact that despite a large number of forms of care for orphans and children deprived of parental care, the actual implementation of raising today is not excluded. It is understood that the legal regulation of the actual raising should be improved. Historical roots of the actual raising are investigated. Legal implications of actual raising of a child, in particular, from the point of view of justice are analyzed. Legal units, which are the basis of occurrence of the foster child's (the actual caregiver's) right to receive financial aid from the actual caregiver (foster child) are identified and analyzed in detail. Peculiarities of actual raising are identified. It is concluded that the actual teachers have far less rights and duties as compared with other persons, who are raising the child (eg, parents, guardians, and others).

Keywords: actual raising; legal action; form of the machinery; orphans and children deprived of parental care; right to raising; responsibility for the content.

